VIIKONVAIHDE

PASSIPAIKALLA

Suuremmalla sudilla

Heti julkaistuaan **Pekka Himasen** tutkimuksen hallitus järjesti eduskunnassa keskustelun tulevaisuusselonteostaan. Kansanedustajilla oli muutama tunti aikaa perehtyä keskeiseen aineistoon, Himasen 400-sivuiseen kirjaan.

Se kuitenkin riitti **Pentti Oinoselle** (ps.), joka tuomitsi Himasen työn humpuukiksi ja rahan haaskaukseksi. Kaikki Suomen tuhannet tiedemiehet olivat kiireesti samaa mieltä. He varmaan uskovat Pentti Oinosen olevan Suomen seuraava tiedeministeri.

Iltamyöhään jatkunut keskustelu osoitti, ettei tulevaisuuden haaveilu ole kansanedustajien leipälaji. Esimerkiksi keskustan edustaja toisensa jälkeen tonki vain nykyhallituksen esitysten yksityiskohtia, vaikka aiheena oli Suomi vuonna 2030.

Anne-Mari Virolainen (kok.) opastikin, että tulevaisuuden taivaanrantaa ei pidä maalata vesiväripensselillä vaan on käytettävä suurempaa sutia.

Laki vaatii kuskin

Vain pari edustajaa ymmärsi syvemmin, mistä oli kysymys. **Harri Jaskari** (kok.) esitteli listan yrittämisen esteiden purkamisesta mallimaana Viro, jossa yrityksen voi perustaa yhdessä päivässä.

Tosin Virossa yrittäjien ei tarvitse maksaa verojakaan kuin sitten joskus. Suunnilleen samana päivänä, kun Kreikan pankkiirit maksavat **Jutta Urpilaisen** (sd.) takuudet.

Puheissaan harkitseva Oulun insinööri **Ville Vähämäki** (ps.) valitteli teknisten innovaatioiden esteitä. Esimerkiksi kuskitonta robottiautoa on Suomessa vaikea laillisesti kehitellä.

Google turvesoille

Mutta kun **Markus Mustajärvi** (vas.) tällä viikolla alkoi marmattaa Googlen Vehkalahden Summan datakonesalille myönnetystä sähköveroalesta, jo alkoi mielikuvitus laukata.

Mustajärvelle todistettiin yli kaikkien puoluerajojen, että Googlen konesali saa vain saman alennuksen kuin muukin suurteollisuus eli metsä ja raskas metalli. **Simo Rundgren** (kesk.) halusi saman alennuksen myös matkailuteollisuuteen eli Lapin rinteisiin.

Omilla ideoillaan yrittäjänä rikastunut **Eero Lehti** (kok.) kehotti konesaliyrittäjiä myymään jäähdytyksessä syntyneen hukkalämmön turpeen kuivaukseen. Näin turpeen ympäristöhaitat vähenisivät. Konesalit pitäisi perustaa turvesoiden liepeille.

Raimo Piirainen (sd.) totesi entisten paperitehtaiden perustukset vankoiksi. Siksi ne sopivat hyvin datakonesaleille, kuten Kajaanissa. Isompikaan tietokone ei tärise.

Viisain on Kelan juristi

Eduskunta joutuu tuon tuosta korjailemaan suhteellisen tuoreita lakeja. Toisinaan pykälissä on vikaa, toisinaan virkamiehet tulkitsevat niitä tahallaan vastoin tarkoitettua.

Nyt eduskunta joutui täsmentämään 2005 säädettyä lakia niin, että myös ne työikäiset nuoret, jotka eivät vielä ole kiinnittyneet työelämään, voivat päästä Kelan kuntoutukseen. ”Vinoutuneen tulkinnan vuoksi”, korosti sosiaalivaliokunta ja sen puheenjohtaja **Juha Rehula** (kesk.).

Sosiaalivaliokunnan pitkäaikaisin jäsen **Erkki Virtanen** (vas.) pohti, että kansanedustajan pitäisi oikeastaan jättää lakien tulkitseminen virkamiehille. Mutta nyt Kelan juristit tulkitsevat tätä lakia aivan toisin kuin hän alun perin tarkoitti.

Kelan juristi on vielä viisaampi kuin Kelan lääkäri. **Mikael Jungner** (sd.) kertoo eräässä muistelmakirjassaan ajastaan Kelan juristien kesätuuraajana. Siellä hänestä alkoi kehkeytyä se kaikkien asioiden ylierikoishallitsija, jolle eduskunnan istuntosali on yhtä ahdistava työympäristö kuin turvesuo.

PEKKA ALAROTU

VIIKON VÄRSSY

Pommiton päivä
olisi uutispommi
mielet turtuneet
jaksaisiko herättää
näkemään kaiken vihan

JUHA AALTOILA

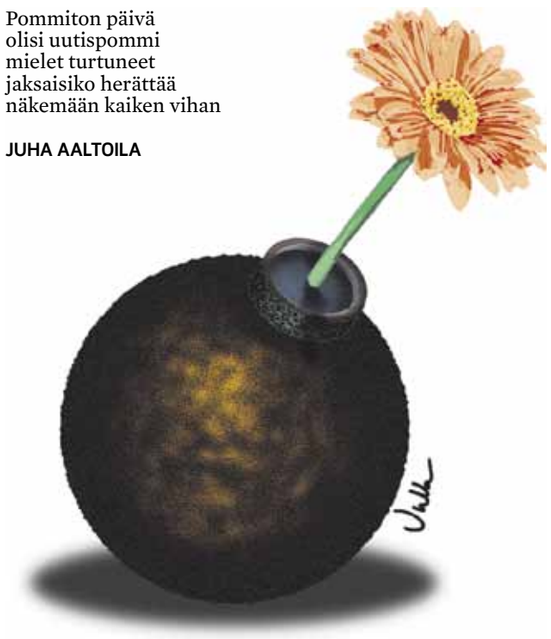

MT 50 VUOTTA SITTEN - LA 16.11.

Sipulin tuontiin turvauduttava jo ensi kuussa

Vihannesmarkkinatoimikunta neuvotteli torstaina pääjohtaja Hans Perttulan puheenjohdolla kasviksien tuontitarpeista. Todettiin, että sipulin viljelyala on maassamme pienentynyt mm. sen vuoksi, että epäedullisen kesän 1962 vuoksi ei keväällä saatu ulkomailta riittävästi pistosipulin istukkaita, joihin Etelä-Suomen sipulinviljely pääasiassa perustuu. Nyt on kotimaisen sipulin saanti jo niin vaikeaa, että on katsottava sadon olevan lopussa. Suositellaan sipulin tuonnin aloittamista joulukuun alussa. Tämän johdosta toimikunta kehottaa kaikkia viljelijöitä, joiden hallussa vielä on myyntiin tarkoitettua sipulia, toimittamaan sen ensi tilassa kauppaan. Samalla todettiin, että kotimainen kasvihuonesalaatti alkaa olla vähissä, minkä vuoksi kannatettiin yksimielisesti, että tuonti voisi alkaa joulukuun alusta.

Nutukkaiden teon ensimmäinen työvaihe on raakakoipien nylkeminen. Nutukaspari syntyy kunturasta eli neljästä poron koivesta. Vajaa vuosi sitten alunan kanssa suolatut koipinahat liotetaan parkkivedessä.

Nutukas koostuu kahdeksasta eri palasta. Palat neulotaan yhteen väärin päin, etteivät saumat jäisi näkyviin.

Karva leikataan lyhyeksi paulallisten nutukkaiden varresta.

Suvun perintöä jatkamassa

Poroa on hyödynnetty monipuolisesti kautta aikojen. Käsityönä valmistetut nutukkaat eli karvakengät voi saada vielä nykypäivänäkin, kun tietää, mistä kysyä.

Nutukkaissa käytettiin ennen lämmikkeenä heiniä. Nykyisin nutukkaisiin laitetaan yleisimmin pohjalliset.

KITTILÄ

Lapin käsitöiden tekotaito on kulkenut Eiran suvussa polvelta toiselle. Opit siirtyivät **Reijo Eiralle** hänen tätiensä kautta.

”Tädit tekivät aikoinaan kaikkia Lapin käsitöitä, kuten nutukkaita, säpikkäitä ja peskejä”, kertoo Eira.

Lähes 70 vuotta sitten 9-vuotias Reijo teki itselleen ensimmäiset nutukkaat. Hän oli juuri palannut Kittilän Kiistalaan Ruotsin evakkoreissulta.

”Eivät ne aivan nutukkailta näyttäneet, mutta asiansa ajoivat”, Eira muistelee.

Oikeammin kengät olivat kallokkaat, sillä ne oli tehty poron kallonahasta. Lapin sodan jälkeinen materiaalipula kuritti jälleenrakentajia. Sota oli verottanut myös porokarjaa.

”Nahkoja oli tuohon aikaan vaikea saada, kun itsellä ei ollut poroja. Porojen kalloja onnistuimme kuitenkin saamaan.”

Nahka poromiehiltä

Nykyisin Eira ostaa tarvitsemansa nahkan poromiehiltä ympäri Lappia. Pari nutukkaita syntyy kunturasta eli yhden poron koivista. Koipinahka sopii parhaiten nutukkaiden tekoon, sillä siitä saa muokattua tarpeeksi pehmeää.

”Parhaimpana vuonna olen ostanut 700 kunturaa. Viime vuonna ostin 120 kunturaa”, Eira kertoo.

Valkoisten porojen eli valkkojen nahka on arvokkaampaa kuin tavallisten harmaanruskeiden. ”Valkot saa poromiehiltä vain vahingossa ja hinta voi olla yli kymmenkertainen tavallisen värisiin verrattuna”, kertoo Eira.

Nutukas koostuu kahdeksasta eri osasta, jotka on leikattu juuri tietystä kohtaa koipea. Hukkapaloja ei jää nimeksikään.

Esikäsittely työlästä

Sulatetut koivet nyljetään ja nahka kääritään sanomalehteen suolan ja alunan kanssa. Aluna on parkitusaine, joka irrottaa kesin eli kalvot ja jänteet. Suolan vaikutuksesta karva pysyy kiinni nahassa. Nahka saa olla sen jälkeen rauhassa, ja mitä pidempään, sen helpommin näskäys onnistuu.

Näskäyksessä nahan sisäpinta raaputetaan puhtaaksi rasvasta ja kesistä jiekiöllä. Jiekiö on näskäykseen suunniteltu työväline, jossa on s-kirjaimen muotoinen päästä teroitettu rauta. Käsittelyssä pitää olla varovainen, ettei nahkaan tule reikiä.

Sen jälkeen nahat parkitaan eli kypsytetään pajunparkista keitetyssä parkkivedessä. ”Pajut kannattaa kuoria keväällä, kun kuori irtoaa helposti”, neuvoo Eira.

Parkituksen jälkeen nahat näskätään uudestaan, kunnes ne saadaan toivotun pehmeiksi.

Vahalankaa ompeluun

Nutukkaiden ompeluun menee toista päivää. Palat neulotaan yhteen karvapuoli sisälle päin, jotta saumat eivät jää näkyviin.

”Pohjakappaleissa karvat ovat eri suuntiin, ettei kenkä luista”, selittää emäntä **Enna Isojärvi**.

Eira kertoo omineensa leikkauksen ja pehmityksen, mutta Isojärvi ompelee siinä missä Eirakin. Ompeluun käytetään suutarilta ostettua vahalankaa.

Lopuksi valmiit nutukkaat kastellaan ja käännetään oikein päin.

Vieläkö nutukkaisiin sitten laitetaan heiniä lämmikkeeksi?

”Joku vanhempi poromies saattaa laittaa nutukkaisiin heinät, mutta nykyisin käytetään enimmäkseen pohjallisia”, Eira kertoo.

”Kenkäheinäksi kelpaavat saraheinät, jotka on muokattu langanpehmeiksi. Siten ne eivät murene”, kertoo Isojärvi. ”Heinät piti suolata, pehmittää, pestä ja taas pehmittää.”

Tarvitseva löytää perille

Kysyntää nutukkaille on ollut viime vuosina melko tasaisesti. ”Kun nutukkaita on tehnyt yli 65 vuotta, ei niitä tarvitse markkinoida”, naurahtaa Eira.

”Safariyrityksille nutukkaita menee paljon. Ostavat kymmenen paria kerralla.”

Kaukaisimmat Eiran tekemät nutukkaat ovat tiettävästi Japanissa. Suurimmat nutukkaat ovat olleet kokoa 52. Ne tehtiin ison härän koivista.

Härän paksu nahka kestää parhaiten kulutusta. ”Nykyisin hiekoitetut tiet tahtovat katkoa karvaa”, kertoo Eira.

Isojärvi neuvoo vaihtamaan välillä jalkaa nutukkaissa, ettei isovarvas tule näkyviin.

LAURA KYLMÄMAA

PEKKA FALI

Reijo Eira näskää koipinahkoja. Kiireisimpinä vuosina näskättävänä oli 700 kunturaa eli 2 800 koiven nahat.

Elanto käsillä tehden

Reijo Eira on tarvinnut elämässään monenlaisia kädentaitoja. Hän on työskennellyt muun muassa kelloseppänä ja kirvesmiehenä.

”Käsityöläisille on tyypillistä, että jos yhtä osaa tehdä käsillä, osaa myös toista.”

Pirtin seiniä koristavat värikkäät maalaukset, joiden aiheita on ammennettu Lapin luonnosta. Pensselin varressa ovat olleet sekä Eira että **Enna Isojärvi**.

Elämä on kuljettanut Eiraa lapsuuden jälkeen Ruotsiin ja Ouluun, mutta lopulta hän on palannut Kittilän Kiistalaan. Kellosepän ammattitaidon hän hankki oppipoikana Oulussa. Niitä peruja ovat myös hopeatyötaidot.

Enontekiön saamelaispuvun hän on tehnyt itselleen koruja myöten.

Eiran käsissä poron nahka taipuu moneen muuhunkin kuin nutukkaisiin, esimerkiksi karvalakkeihin. Peski eli päällystakki kannattaa Eiran mukaan tehdä vain tilauksesta.

”Se on kovatöinen ja valmis peski on arvokas. Olen ostanut peskiä varten taljat valmiiksi teollisesti esikäsiteltynä. Siinä rasva liotetaan rummussa.”

Peskiin tarvitaan viiden raavaan poron taljat. Vasan taljoja menee seitsemän kappaletta.

Sisna on poronnahkaa, josta karvat on poistettu. Sisnaa on käytetty perinteisesti esimerkiksi laukuissa ja komsion eli kehdon päällyksenä.

”Karvan voi irrottaa eli nivottaa lumihangessa ja vedessä. Kun talja on peitettynä talven ajaksi lumen alle, irtoavat karvatupet nahasta. Sen jälkeen taljat voi laittaa vielä virtaavaan jokeen.”

Eira on pitänyt nutukaskursseja kansalaisopistossa kolmena vuotena.

Nutukkaiden lisäksi kursseilla on opeteltu tekemään esimerkiksi kintaita ja säpikkäitä eli säärystimiä.

LAURA KYLMÄMAA

SANASTO

Jiekiöllä näskätään

Nutukkaat eli karvakengät ovat perinteiset saamelaisjalkineet. Ne tehdään poron koipinahasta.
Säpikkäät ovat poron nahasta tehdyt säärystimet.
Peski on poron taljoista tehty turkki.
Näskäys tarkoittaa rasvan ja kesin poistamista nahkasta.
Jiekiö on näskäyksessä käytetty työväline.

Jiekiö poistaa nahasta rasvan ja veden.